

РЕЦЕНЗИЯ

за конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен от Нов български университет

от проф. д-р Христо Тодоров, департамент „Философия и социология“ в НБУ

Конкурсът за професор в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата е обявен от Нов български университет в бр.10 на „Държавен вестник“ от 30 януари 2018 г. със срок от два месеца от публикуването на съобщението. Единствен кандидат по този конкурс е д-р Мартин Стефанов Канушев, доцент в департамент „Философия и социология“ на Нов български университет.

Кандидатът Мартин Канушев е роден на 9 август 1966 г. През 1991 г. е придобил магистърска степен по социология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През периода 1995–1999 г. е бил докторант на свободна подготовка в Института по социология към Българската академия на науките. През 2000 г. защитава успешно дисертация на тема „Престъпление, престъпност, наказание: социологическо изследване на съдебния процес“ и придобива образователната и научна степен „доктор“ по социология. През 2007 г. се хабилитира в Института по социология към Българската академия на науките с монографичния труд “Социалното конструиране на девиантния субект”. През 2009 г. става доцент (доцентска теза „Власт и субективност: относно формите на медикализация на престъплението“) в департамент „Философия и социология“ на Нов български университет. Тази академична длъжност той заема и до момента.

Доц. Канушев е бил на специализации в следните научни институции в чужбина: Фондация „Отворено общество“ Прага (1995–1996), Дом за науките за човека и обществото София-Париж (2000–2001), Холандски институт за академични изследвания в хуманитарните и социалните науки Васенаар (2003), Институт за академични изследвания на науката, технологиите и обществото Грац (2004), Факултет по социология в Университета на Касел, Германия (2006), Център за икономически и социални аспекти на геномиката в Университета на Ланкастър, Великобритания (2006), Висше училище за социални науки Париж (2007). На два пъти – през 2005–2006 и 2008–2009 г. – е бил стипендиант на Центъра за академични изследвания в София.

Доц. д-р Мартин Стефанов Канушев отговаря на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България за заемане на академичната длъжност „професор”.

Списъкът на публикациите, с които кандидатът участва в конкурса, съдържа 33 заглавия. От тях 6 публикации представляват рецензии на докторски дисертации (посочени под номера 15, 17, 21, 27, 30 и 33 в списъка) и напълно основателно не са взети под внимание при формулирането на приносите. Независимо от това обаче рецензиите свидетелстват за висока степен на интегрираност на кандидата в научната общност и за доверието, с което той се ползва от страна на своите колеги. Пет публикации са на английски език (посочени под номера 2, 7, 8, 13, 32 в списъка). Всички публикации на кандидата с изключение на една (посочена под номер 1) са след 2009 г. – годината, през която той е зает академичната длъжност „доцент“ в Нов български университет. Сред публикациите, които доц. Канушев е представил за участие в този конкурс, се откроява двутомникът „Историческа социология на наказателните политики в България“, издание на Нов български университет. Първият том „Престъпление и наказание в националната държава“ (552 с.) е публикуван през 2015, а вторият „Наказателните практики на комунистическия режим“ (480 с.) през 2016 г. Подготвя се за печат и трети том „Наказателните стратегии в отвореното общество“, който все още не е публикуван и затова няма как да бъде оценяван сега. Като обем и тематичен обхват публикациите на доц. Канушев значително надхвърлят стандартните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“.

Двутомната монография „Историческа социология на наказателните политики в България“ има характера на хабилитационен труд. Тази монография и съпътстващите я публикации на автора са напълно достатъчни, за да се даде добре обоснована оценка на неговите изследователски постижения. „Историческа социология на наказателните политики в България“ е реализация на мащабния замисъл на автора да създаде цялостна историко-социологическа картина на наказателната политика в модерната българска държава. Главното твърдение, което може да се приеме за отправна точка на изследването, е, че през 140 годишната история на модерна България не съществува една-единствена и единна наказателна политика. Поради това е по-правилно в този контекст за наказателна политика да се говори в множествено число. През периода на съществуване на модерната българска държава от края на XIX век до наши дни авторът разграничава няколко наказателни стратегии за контрол върху престъпността. Тези стратегии не са възникнали като части на общ замисъл. Всяка една от тях се появява в

определен социален контекст и затова следва да бъде разглеждана и оценявана във връзка със задачите, които трябва да бъдат решавани именно в конкретния контекст. Затова и основната част на аналитичната работа се занимава с разрывите и прекъсванията, без обаче да губи от очи фона на приемствеността и повторяемостта. Методологически ориентир на изследването е разбирането, че наказателните стратегии са много и не са сводими една към друга, но и същевременно, че те са реализации на политики на упражняване на наказателната власт и на производство на нужното за това научно знание. Главното, което се стреми да разбере и обясни авторът, е, по какъв начин през различните периоди от историята модерната българска държава се организира взаимовръзката между право, власт и истина. В традицията, чийто родоначалник е Мишел Фуко, тази взаимовръзка образува концептуалният център на изследването. Тук е мястото да отбележа, че Мартин Канушев е един от утвърдените и признати познавачи и изследователи на творчеството на Фуко в нашата страна.

На така поставената познавателна задача може да отговори изследване от социологическият жанр на т. нар. „аналитика на властта“. Тази аналитика трябва да разкрие механизмите и пътищата, по които в даден социален контекст се конституира господстващото разбиране за престъпност и престъпен човек. Авторът има всички основания понякога да поставя думите „престъпност“ и „престъпен човек“ в кавички, подчертавайки по този начин, че става дума не за никакви природни дадености, а за социални конструкти. И така, има три, както се изразява авторът, „оси“, които заедно и във взаимодействие помежду си конституират престъпността – 1) властови системи, които са в основата на наказателните практики, 2) научни дисциплини, които имат отношение към тези практики заедно със съответните институции на знанието и 3) форми на събъектуализация на субектите. Изучаването на конкретните корелативни отношения между право, власт и истина, което изгражда тъканта на изследването, изисква ясно разграничаване от начина, по който самото право разбира себе си и своите функции. Социологическата „аналитика на властта“ е нещо съвсем различно от правна теория на властта. Докато правната теория и изобщо юридическата рационалност се съсредоточават върху понятията суверенност и легитимност, социологическият анализ търси формите на господство, въплътени в наказателните политики на дадено общество. Работата на социолога е да изведи на показ и изучи разнообразните форми на господство и подчинение в дадено общество.

Разбирането на смисъла на наказателните политики през различните периоди на модерната българска история неизбежно предполага разбиране на начините, по които

се схваща и прилага наказанието. Както във всекидневното правно съзнание, така и в самото наказателно право преобладава схващането, че наказанието е единственият позволен от закона начин на ограничаване и превенция на престъпността. Зад това разбиране обаче се крие нещо по-различно, което става видимо едва с помощта на социологическата оптика – санкционираното от закона наказание поддържа властта на самите наказателни механизми. Историята на наказателното право в модерната българска държава започва в десетилетието между 1886 и 1896 г., когато на базата на чужд опит се извършва законодателна кодификация на престъпленията и наказанията, изграждат се полицейска служба, система на наказателно съдопроизводство и система на затворите. С особено внимание доц. Канушев се отнася към периода между двете световни войни, когато се приема и прилага извънредно законодателство. Главната цел на това законодателство е защитата на държавата. С него наказателната система придобива други, по-различни цели и насоки на действие. Извънредното законодателство от междувоенния период подготвя засилването и разширяването на наказателната репресия след установяването на комунистическия режим в България. По съветски образец у нас се създава правната система на тоталитарната държава. Преди всичко наказателното право на тоталитарната държава по идея има класово-партиен характер. Всички негови елементи имат за цел утвърждаването и защитата на интересите на пролетариата и на господстващата комунистическа партия.

Убеждението, че се действа в условията на безкомпромисна класова борба, доминиращо през периода на установяването на комунистическия режим през 40-те и 50-те години на XX век, води до силно разширяване и ожесточаване на наказателната репресия. Наред с това тезата за разгарящата се класова борба силно подкопава обичайното разбиране, според което вината и наказанието са винаги само индивидуални. Класовата борба позволява да се припише вина и на победената класа на буржоазията.

С особено внимание авторът се отнася към разликите в целите и начините на действие на затворите и трудовите лагери като две съществено различни репресивни институции. Историческите промени в българския затвор като основна наказателна институция са постоянен фокус на интерес от страна на доц. Канушев. В условията на буржоазното правораздаване затворът е институция, в която наказанието се изпълнява по строго регламентиран начин. Наказанието в тази дисциплинарна институция има за цел както заличаването на противозаконно деяние, така и коригиране поведението на осъдения. Социалистическият затвор си поставя по-амбициозна цел – в него не само

трябва да се изтърпи наказанието за извършено престъпление но и да се осъществи идеологическо превъзпитание на осъдените в духа на комунизма. В наши дни затворът е не толкова място за „излежаване на присъдата“, колкото място за ресоциализация на осъдения с цел да се намали рисъкът, произтичащ от неговото бъдещо поведение. Едни от най-хубавите страници на изследването са посветени на т. нар. „трудово-възпитателни общежития“ – това е българското име на лагерите. Ако останем в тесните рамки на наказателно-правното мислене, казва доц. Канушев, няма как да схванем смисъла и природата на лагера. Нещо повече, лагерите са отрицание на наказателната институция на задържането, защото за разлика от затворите, в тях се извършва пълно заличаване на всяка субектност. Лишен от всички права и защити, които гарантира социалният ред, човекът изчезва като юридическа и морална личност и е изложен на абсолютен произвол. Това е главната причина лагерите – нацистките концентрационни лагери и комунистическите трудови лагери – да се смятат за абсолютни примери на „радикалното зло“. През по-късния период на комунистическия режим от началото на 60-те години насетне наказателната политика все по-малко се подчинява на императивите на класовата борба и все повече се определя от изисквания за ефективност на наказателната превенция. Доц. Канушев демонстрира как през този период се наблюдава постепенно смекчаване на наказанията и търсене форми на относителна независимост на наказателното правораздаване. Наред с тази, наречена от автора „официална история“ на наказателното право в България, авторът проследява и съпоставя други две не толкова видими по-конкретни истории – историята на наказателните техники и хронологията на тяхното прилагане. Наказателните стратегии за контрол върху престъпността функционират на базата на специфични „режими на истината“, включващи комплекс от знания за субектите на наказателно преследване, целите на наказанията, средствата за реализация на тези цели, институциите на наказателното правораздаване, критериите за ефективност и пр. Тези социално-исторически режими също са експлицирани в изследването.

Двутомната монография на Мартин Канушев „Историческа социология на наказателните политики в България“ е мащабно оригинално научно изследване върху актуални действителни проблеми с висока теоретична стойност. Изследването е постигнало изцяло целите, приносите му са действителни и са формулирани от кандидата точно. Изследването е осъществено на базата на огромна по обем релевантна научна литература. Основните твърдения са отлично обосновани. Заключенията са коректни.

Доц. Мартин Канушев има богата и разнообразна преподавателска дейност. Той е сред създателите на БП „Социология“, МП „Език и публичност“, МП „Социална интеграция и управление на кризи“, МП „Социално предприемачество“, МП „Криминология и политики за превенция на престъпността“, ДП „Социология“, както и на последните редакции на БП „Философия“ в НБУ. Той има голям брой общеобразователни и специализирани аудиторни курсове на бакалавърско, магистърско и докторско равнище. Бил е ръководител на 9 проекта със студентско участие както и на студентски стажове и практики във водещи социологически агенции. През целия период от 2009 г. до сега неизменно е изпълнявал нормата за учебна заетост. Средната оценка от студентските анкети за водените от него курсове е много добър 4.67. Ръководител е на един докторант, който е пред отчисляване. Ръководил е също така петнадесет бакалавърски и магистърски тези, Осем пъти е бил председател на изпитни комисии за държавни изпити по социология и философия.

През периода 2009–2018 г. доц. Канушев е участвал в 6 изследователски и 9 обучителни и публични проекта. През същия период има 11 участия в научни конференции и семинари с доклади. Преди две години доц. Канушев получава номинация за наградата „Питагор“ на Министерство на образованието и науката на Република България за „Най-добра научна книга през периода 2013–2016“.

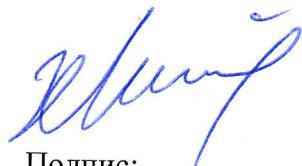
Впечатляваща по обем и по качество е редакторската работа на доц. Канушев. Като отговорен редактор на сп. „Критика и хуманизъм“ (индексирано в European Research Index for the Humanities and Social Sciences) е осъществил научна редакция на 22 тематични броя на списанието.

Обществената активност на доц. Канушев също буди респект. През първите години след създаването на БП „Социология“ е директор на програмата. През периода 2014–2017 г. е бил Ръководител на департамент „Философия и социология“ в НБУ, между 2014–2016 г. е бил член на Академичния съвет на НБУ, от 2009 г. до сега е член на Факултетния съвет на Бакалавърски факултет в НБУ, от 2008 г. до сега е член на Редакционната колегия на списание „Социологически проблеми“, от 2010 г. до сега е отговорен редактор на сп. „Критика и хуманизъм“, от 2015 г. до сега е член на Управителния съвет на Българската социологическа асоциация. Доц. Канушев е един от инициаторите и активните сътрудници на Центъра на изучаване на европейските ценности, Лабораторията по социология и семиотика и Докторантското училище към НБУ. Участвал е освен това в комисии за създаване на стандарти за общеобразователни курсове в НБУ.

Имам отдавнашни отлични лични впечатления от Мартин Канушев. Познавам го от края на 80-те години – времето, когато като студент по социология в СУ „Св. Климент Охридски“ той посещаваше водените от мен семинари по История на философията. През годините не съм преставал да следя неговото научно развитие. Работните ни контакти станаха много тесни и редовни след като през 2009 г. той постъпи на работа в департамент „Философия и социология“ на НБУ. Нееднократно съм участвал заедно с него във всевъзможни съвети, академични органи, изпитни комисии, научни конференции и семинари, изследователски проекти и пр. Имам непосредствени впечатления от неговата работа като отговорен редактор на списание „Критика и хуманизъм“. Въз основа на всичко това мога да заявя, че доц. Мартин Канушев е учен и университетски преподавател със завидна квалификация, с богата изследователска, преподавателска и редакторска дейност и сериозна обществена ангажираност. Той притежава достойни за възхищение личностни качества – добросъвестност и силно развито чувство за отговорност, добронамереност и способност за общуване, критичен и независим ум, безупречна интелектуална почтеност, откритост и честност, и не на последно място чувство за хумор.

Декларирам, че нямам съвместни публикации с кандидата и не съм в конфликт на интереси.

Заключение: От всичко казано до тук мога да направя заключението, че доц. д-р
Мартин Стефанов Канушев е учен със сериозни изследователски постижения в
областта на социологията и изявен университетски преподавател. Цялостната
публикационна, преподавателска, изследователска, редакторска и обществена дейност
на доц. Канушев е убедителна защита на кандидатурата му за заемане на академичната
дължност „професор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и
науки за културата в департамент „Философия и социология“ на Нов български
университет. Като член на Научното жури аз напълно убедено ще гласувам ЗА неговия
избор.

Подпись:

София, 3 юни 2018 г.